

از جیب والدین، به کام دولت

نقش دولت در مدارس دولتی

فائزه فتحی‌رستمی

«دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به‌طور رایگان گسترش دهد.» بند مکتوب، اصل ۳۰ قانون اساسی است، طبق این بند دولت موظف است هزینه تحصیل دانش‌آموزان را رایگان کند. اینکه این قانون در زمین واقعیت چگونه بازی می‌کند معادله را برای شهروندان به هم می‌ریزد. سال‌هاست که این قانون وجود دارد و سال‌هاست که با این قانون طوری بازی می‌شود که انگار بند 30 در قانون اساسی وجود ندارد. سه ضلع این مساله آموزش و پرورش، مدرسه و دانش‌آموزان هستند. مدیران مدرسه به این نتیجه رسیده‌اند که بدون دریافت شهریه امور مدرسه پیش نمی‌رود، آموزش و پرورش هم از طرفی می‌گوید شهریه غیرقانونی است و از طرفی می‌گوید چاره‌ای نیست، چون بودجه نداریم؛ اما والدین دانش‌آموزان هستند که معمولاً با این بی‌قانونی کنار نمی‌آیند، زیرا باید هزینه کنند آن هم در مدرسه‌ای که به اسم دولت است. شاید در وهله اول به نظر برسد که دو سر این اختلاف، دانش‌آموزان و مدیران هستند، اما این صرفاً پوسته مساله است؛ زیرا هر دوی این گروه‌ها درگیر یک چالش مشترک هستند؛ نداشتن پول و هر دو چاره‌ای برای تصمیم خود ندارند. امیر دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی یک مدرسه دولتی در جنوب تهران است. به گفته مادر او، آنها سال‌هاست به دلیل چالش شهریه با مدرسه بحث دارند، اما در نهایت مجبور به پرداخت شهریه می‌شوند. او در این باره می‌گوید: مدرسه‌ای که امیر در آن درس می‌خواند، دولتی است. اول مهر گفتند که شهریه از ما نمی‌گیرند، اما آخر سال موقع دریافت کارنامه، اگر هزینه‌ای تحت عنوان شهریه یا حتی کمک به مدرسه نمی‌دادیم، کارنامه فرزندمان را نمی‌دادند. پارسال 800 هزار تومان از ما پول گرفتند این در شرایطی است که اگر ما پول داشتیم بچه‌مان را مدرسه دولتی ثبت‌نام نمی‌کردیم.

او می‌گوید که فرزندش از سال اول ابتدایی در مدرسه دولتی تحصیل

کرده است و هیچ سالی بدون پرداخت شهریه نتوانسته کارنامه را تحویل بگیرد. طبق گفته او و والدین سایر دانش‌آموزان چندباری به اداره آموزش و پرورش منطقه خودشان مراجعه کرده‌اند، اما نتیجه‌ای نگرفته‌اند.

به نظر می‌آید این موضوع را اداره آموزش و پرورش هر منطقه و وزارتخانه هم می‌دانند، اما به دلیل کسری بودجه کاری از دستشان برنمی‌آید. رحیمی معلم کلاس اول ابتدایی در این خصوص می‌گوید: «هر سال مدیر از ما می‌خواهد شهریه را تحت عنوان کمک به مدرسه در طول سال از دانش‌آموزان دریافت کنیم، زیرا مدرسه برای خرج‌های اولیه‌اش هم دچار کمبود است. حتی چند باری بازرس از اداره منطقه به مدرسه ما آمد و گفت که والدین بابت هزینه‌ها شاکي هستند، اما به دلیل اینکه ما هم بودجه‌ای نداریم که به مدرسه بدهیم، شما هزینه‌ها را از اولیا بگیرید ما هم به اولیا می‌گوییم پیگیری می‌کنیم. هر سال سخت‌ترین کار برای من دریافت کمک به مدرسه از دانش‌آموزان است، هر سال تعداد زیادی پدر و مادر دانش‌آموزان می‌آیند و از مشکلات خانوادگی و مالی‌شان می‌گویند، اما از طرفی مدیر هم به ما فشار می‌آورد که از دانش‌آموزان هزینه کمک به مدرسه بگیریم تا جایی که مدیر، کلاس‌ها را بابت هزینه‌هایی که از دانش‌آموزان می‌گیریم، مقایسه می‌کند. خیلی از همکارها به دلیل فشارهایی که از سمت مدیر می‌آید، دانش‌آموزان را مجبور می‌کنند از والدین‌شان پول بگیرند، اما فشار اصلی را اداره وارد می‌کند.»

در همین مورد شهریور امسال بود که سخنگوی وزارت آموزش و پرورش اعلام کرد: «گویا اعلام می‌کنیم شهریه گرفتن در مدارس دولتی قانونی نیست؛ اگر بحث کمک داوطلبانه باشد ایرادی ندارد، اما هر نوع اجبار در این خصوص ممنوع است و اولیا می‌توانند به آموزش و پرورش اطلاع دهند.» به نظر می‌آید دولت نیز می‌داند که این چالش حل نمی‌شود و با همین برخوردهای پینگ‌پنگی باید با آن کنار آمد. سخنگوی آموزش و پرورش گفته بود که ما سرانه مدارس را در طول ماه و سالانه پرداخت می‌کنیم، اما این سرانه‌ها کفاف هزینه‌های مدرسه را نمی‌دهد و فقط برای نیازهای اولیه مثل تعمیرات جزئی، خرید اقلام اولیه و هزینه انرژی مدارس است؛ او گفته بود که اگر بخواهیم کیفیت‌بخشی برای مدارس داشته باشیم باید سرانه را افزایش دهیم.

اما به نظر نمی‌آید هزینه‌ای که از سمت اداره منطقه به مدارس داده می‌شود، کفاف خرج‌های مدارس را بدهد. مدیر یکی از مدارس دولتی جنوب تهران درباره چالش کمبود بودجه در مدارس دولتی می‌گوید: «ما هیچ

وقت دانش‌آموزان را مجبور به پرداخت شهریه نمی‌کنیم، يك قيمتي را مي‌گويم هر كسي توانست پرداخت مي‌كند. اما مشكل اينجاست كه وقتي آموزش و پرورش مي‌گويد از بچه‌ها پول نگرديد ما هزينه‌هاي مدرسه را چگونه پرداخت كنيم؟ بودجه مدرسه به قدری ناچيز است كه براي خريد ابتدائي‌ترين اقلام دچار مشكل هستيم. بودجه اداره حتي كفاف سرويس كردن موتورخانه و بقيه موارد را هم نمي‌دهد. در اين شرايط ما مجبوريم از والدين پول بگيريم كه وضعيت فرزندان خودشان راحت‌تر باشد. اين پول‌ها براي ما نيست همه اينها براي مدرسه هزينه ميشود، اما والدين اين كمبود مالي را درك نمي‌كنند و اداره هم بودجه چشمگيري به ما نمي‌دهد. ما اگر ببينيم دانش‌آموزي در فشار مالي شديد است هزينه‌اي دريافت نمي‌كنيم، اما به صورت كلي بدون كمك والدين امور مدرسه پيش نمي‌رود.»

مدارس دولتي يا مدارس طبقاتي؟

مدارس دولتي با وجود قوانين مشخصي كه در خصوص رايجان بودن دارند، اما در هر منطقه از شهر به يك شكل پيش مي‌روند. يكي از مديران مدرسه در منطقه ازگل تهران مي‌گويد كه هزينه مدرسه دولتي در شمال تهران حدود پنج ميليون به بالاست. والدين هم شكايات خاصي بابت اين هزينه ندارند، زيرا با اين پول كلاس‌هاي مختلفي مثل سفالگري براي دانش‌آموزان برگزار ميشود. اگر والديني چالش هزينه داشته باشد براي‌شان قسط‌بندي ميشود كه تا آخر سال كل پنج ميليون تسويه شود. طبق گفته او در مدارس هيچ هزينه‌اي بدون فاكتور انجام نميشود همه هزينه‌هايي كه از دانش‌آموزان دريافت ميشود براي اداره ارسال و آنها هم در جريان خرج و مخارج مدرسه و شهریه‌اي كه از دانش‌آموزان گرفته ميشود، هستند.

والدين مي‌گويند كه اين هزينه‌ها براي ما زياد است، اما چاره‌اي نداريم و بايد هر عددي را كه مي‌گويند پرداخت كنيم، زيرا براي گرفتن كارنامه آخر سال اذيت مي‌كنند؛ حتي پايه‌هاي بالاتر نيز با اين چالش مواجه هستند. مينا دانش‌آموز پايه يازدهم مدرسه دولتي در مركز تهران مي‌گويد: «از اينكه چندين بار به دليل پرداخت شهریه در دفتر صدايم زدند خيلي خجالت كشيدم، اما به پدرم هم نمي‌توانم فشار بياورم، چون ميدانم كه واقعا سه ميليون براي پدرم عدد سنگين است.»

اما اين چالش جايي عميق‌تر ميشود كه مدارس دولتي در تامين مواردی مثل سرايدار هم دچار مشكل هستند. بسياري از مدارس تهران امسال

حتي سرايدار هم ندارند و مدير مجبور است با پرداخت هزينه از بيرون كارگر بياورد. البته مديراني هم هستند كه از بي‌پولي والدين سوءاستفاده کرده و آنها را مجبور به تميزي مدرسه مي‌كنند. كتابي، مدير مدرسه دولتي در شرق تهران مي‌گويد: «همه ارگان‌ها در كشور درآمد دارند جز آموزش و پرورش. به همين دليل ما مجبوريم از دانش‌آموزان شهريه بگيريم. تا الان كه کمتر از 2 ماه از سال تحصيلي گذشته است، ما فقط 7 ميليون بابت كارگر پول داده‌ايم تا مدرسه را تميز كند، زيرا اداره سرايدار ندارد كه براي مدرسه ما بفرستد. حتي در ورودي مدرسه را يك نفر از انجمن اوليا باز و بسته مي‌كند؛ وقتي آموزش و پرورش چنين بودجه‌اي ندارد ما مجبوريم هزينه را از دانش‌آموزان بگيريم.» البته در اين ميان عده‌اي هم هستند كه مي‌گويند جز هزينه بيمه و مجله، پول زيادي پرداخت نکردند اما تعداد اين افراد خيلي زياد نيست.

بودجه آموزش و پرورش در سال 1403

سهم وزارت آموزش و پرورش از بودجه عمومي دولت در سال 1401، 13.1 درصد بود، اين رقم در سال 1403 به 9.8 درصد رسیده؛ يعني سهم آموزش و پرورش از بودجه عمومي دولت کاهش يافته است. كل بودجه وزارت آموزش و پرورش در سال 1403، 278 هزار ميليارد تومان است، اين عدد در سال 1401، 200 هزار ميليارد تومان بوده است. در واقع با تورم حدود 30 تا 40 درصد كه از سمت مراجع رسمي اعلام ميشود اين عدد هيچ تاثيري در رشد مدارس و آموزش كشور ندارد. اصل 30 قانون اساسي راجع به موضوعي است كه هيچ كس لمسش نكرده است؛ دانش‌آموزان و دانشجويان براي تحصيل در مراكز آموزشي دولتي بايد هزينه پرداخت كنند حتي در دانشگاه‌هاي دولتي با اضافه كردن كلمات جديد مثل دانشگاه دولتي شبانه يا مدرسه دولتي هيات امنايي شهريه زيادي دريافت ميشود، البته پيوست به اصل 30 قانون، شوراي نگهبان دو نظريه تفسيри دارد؛ در نظريه شوراي نگهبان گفته ميشود: «اصل سيام قانون اساسي مسير سياست كلي نظام را تعيين مي‌كند و مقصود اين است كه دولت امكاناتي را كه در اختيار دارد، در كل رشته‌هايي كه در قانون اساسي پيشنهاد شده، به‌طور متعادل طبق قانون توزيع كند، بنا بر اين آموزش رايجان در حد امكان كلا يا بعضا بايد فراهم شود و با عدم امكانات كلي، دولت با رعايت اولويت‌ها مثل ترجيح مستضعفان و مستعدان بر ديگران اقدام مي‌كند. لازم به تذكر است كه مستفاد از اصل سيام قانون اساسي دولتي بودن آموزش و ممنوعيت تاسيس مدارس و دانشگاه‌هاي ملي به موجب قوانين عادي نيست. عليهذا مادام كه دولت

از امکانات فراهم کردن وسایل آموزش رایگان برخوردار نیست، عمل به مصوبه شورای انقلاب مغایر با قانون اساسی نیست.» همچنین شورای نگهبان در نظریه دیگری درباره امکان دریافت شهریه از دانشجویان دانشگاه‌ها گفته: «با توجه به اینکه از اصل سیام قانون اساسی دولتی بودن آموزش و پرورش و ممنوعیت تاسیس مدارس و دانشگاه‌های ملی استفاده نمی‌شود، چنانچه تاسیس مدارس و آموزشگاه‌های ملی در کشور آزاد اعلام شود اضطرار دولت به دریافت شهریه مرتفع می‌شود و چنانچه با تاسیس مدارس ملی رفع اضطرار نشود تفسیر قانون اساسی قابل بررسی خواهد بود.» بر این اساس در قانون اساسی اصلی آمده که شورای نگهبان با اشاره به چند نظریه و تحلیل نکته اصلی آن را خنثی می‌کند. به نظر می‌آید از سال 1363 که شورای نگهبان نظریه تفسیری برای اصل 30 قانون نوشت، به کمبود بودجه دولت پی برده بودند و اضافه کردند بندهایی مثل «مادام که دولت از امکانات فراهم کردن وسایل آموزش رایگان برخوردار نیست، عمل به مصوبه شورای انقلاب مغایر با قانون اساسی نیست.» روی چنین قانونی که به نفع ملت است سرپوش گذاشته است.

منبع: روزنامه اعتماد 12 آبان 1403 خورشیدی